

ἀνέκδοτα, σκορπισμένα σὰ διάφορα ἔντυπα τοῦ καιροῦ ποὺ πρωτοδημοσιεύτηκαν, παρατεταμένα, ἀγνοημένα, ἀκοίταχτα. Ἔναι ἀνάγκη νὰ γίνει τὸ γρηγορώτερο μιὰ περισυλλογὴ καὶ ἔκδοση τῶν κομματιῶν αὐτῶν προτοῦ καταστραφοῦν κι ἀφανιστοῦν γιὰ πάντα. Ἔναι ἀνάγκη, προπάντων, νὰ γίνει μιὰ νέα κι ὀλοκληρωτικὴ ἔκδοση τοῦ ἔργου τοῦ Παπαδιαμάντη μὲ βάση χρονολογική, τὴ μόνη λογικὴ καὶ νόμιμη, μιὰ καὶ δὲν μπόρεσε ποτὲ νὰ τὸ ἐκδώσει ὁ ἴδιος καὶ δὲν ξαίρουμε ποιὰν ἄλλη θὰ εἶχε προτιμήσει, ποιά καὶ πόσα κομμάτια θὰ εἶχε συμπεριλάβει ἢ ποιά καὶ πόσα θὰ εἶχε ἀποκλείσει. Ὅλες οἱ μέχρι σήμερα ἐκδόσεις καμωμένες βιαστικὰ καὶ πρόχειρα, χωρὶς κανένα σύστημα καὶ τάξη, χωρὶς νὰ δηλώνεται πουθενὰ ἡ χρονολογία κι ἐνὸς ἕστω διηγήματος, δίνουν τὴν ἐντύπωση τοῦ χάους καὶ δὲν ἐπιτρέπουν τὴ σοβαρὴ μελέτη τοῦ ἔργου του, τὴν παρακολούθηση τῆς προόδου καὶ τῆς ἐξέλιξης τῆς τέχνης του, τῆς ἀνάπτυξης τῆς προσωπικότητάς του.

Τὸ ζήτημα τοῦτο τὸ σημαντικὸ κι ἐξαιρετικὰ περίπλοκο, προσπάθησα νὰ ξεκαθαρίσω ἐξακριβώνοντας τὴ χρονολογία τῶν ἐντύπων ὅπου πρωτοφάνηκε τὸ κάθε κομμάτι, καὶ ποὺ δὲν μπορεῖ ν' ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς συγγραφῆς. Πιστεύω πὼς, μ' ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις, τὸ πέτυχα, καὶ μοναχὰ γιὰ δύο ἢ τρία διηγήματα ἀπὸ τὰ δημοσιευμένα σὲ περιοδικὰ τοῦ ἔξω ἑλληνισμοῦ δὲν εἶμαι σὲ θέση νὰ βεβαιώσω πὼς δὲν εἶναι ἀνατυπώσεις ἀπὸ προγενέστερες ἀγνωστὲς μου δημοσιεύσεις. Τὸ ἴδιο μπορῶ νὰ πῶ καὶ γιὰ τὰ παρουσιαζόμενα ὡς «Μετὰ Θάνατον» ἔργα τοῦ Παπαδιαμάντη. Παρὰ τὴ ρητὴ δήλωση τοῦ κ. Ἰ. Ζερβοῦ (ποὺ φρόντισε τὴν ἔκδοση καὶ εἶχε στὰ χέρια του τὰ χειρόγραφα τοῦ Παπαδιαμάντη) πὼς «πλὴν δύο δημοσιευομένων ζῶντος αὐτοῦ, ὅλα τ' ἄλλα εἶναι ἀνέκδοτα καὶ προσχέδια διηγημάτων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥτιον πλήρη, εὑρεθέντα ὑπὸ τῆς οἰκογενείας του μετὰ τὸν θάνατόν του», ἀνακά-

λυσα πέντε δημοσιευμένα στὰ παλαιότερα χρόνια ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ συγγραφέα, χωρὶς ν' ἀποκλείεται νὰ δημοσιεύτηκαν καὶ τὰ ἰσόλοιπα, καὶ τὰ χειρόγραφα ποὺ βρέθησαν νὰ εἶναι ἀπλᾶ ἀντίγραφα ἢ προσχέδια. Τὴν ὑπόθεση αὐτή, ἐννοεῖται, τὴν κάνω μὲ πολλὴ ἐπιφύλαξη. Ὅσο γιὰ τὰ δέκα διηγήματα (ἀριθ. 177-185 καὶ 187) ποὺ φάνηκαν στὸ «Ἐλεύθερον Βῆμα» στὰ 1925, αὐτὰ εἶναι, πιθανώτατα τοῦ 1907, τῆς χρονιᾶς δηλαδὴ ποὺ ἀποτραβήχτηκε ἀπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ «Νέου Ἀστεως» ὁ κ. Δ. Κακλαμᾶνος κ' ἔμειναν ἔκτοτε στὴν κατοχὴ του.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ σημειώνονται σὲ τοῦτο τὸ τεῦχος, ἔχω λόγους νὰ πιστεύω πὼς ὑπάρχουν κι ἄλλα ἔργα τοῦ Παπαδιαμάντη ποὺ μοναχὰ μιὰ συστηματικὴ ἔρευνα κι ἀποδελτίωση ὄλων τῶν ἐντύπων τοῦ καιροῦ του (καὶ τῶν πρὸ ἀγνωστων ἢ λησμονημένων) θὰ μποροῦσε κάποτε νὰ μᾶς τ' ἀποκαλύψει. Τὴν ἐργασία αὐτή, ὅπως εἶναι φυσικό, δὲ μπόρεσα νὰ πραγματοποιήσω, ὄχι μόνο γιὰτι ξεπερνάει τὶς δυνάμεις καὶ τὰ μέσα ἐνὸς μόνοου ἀνθρώπου, ἀλλὰ γιὰτι οἱ δημόσιες βιβλιοθήκες μας μὲ τὰ κενὰ καὶ τὶς ἀφάνταστες ἐλλείψεις ποὺ παρουσιάζουν (δὲν ἔχουν κἄν μιὰ σχετικῶς πλήρη σειρά τῶν ἐκδόσεων τῶν ἔργων τοῦ Παπαδιαμάντη!) δὲν ἐπιτρέπουν τὴν ἀναζήτηση πέρα ἀπὸ ἓνα ὀρισμένο σημεῖο καὶ ἀποκαρδιώνουν τὶς περισσότερες φορὲς τὸν ἐρευνητὴ μὲ τὰ ἀνυπέρβλητα ἐμπόδια ποὺ προβάλλουν.

Ἀπὸ τὶς μεταφράσεις τοῦ Παπαδιαμάντη σημειῶνω μονάχα ὄσες φάνηκαν μὲ τ' ὄνομά του ἐκτὸς ἀπὸ τοῦ Δοστογιέφσκη («Τὸ ἔγκλημα καὶ ἡ τιμωρία») καὶ τοῦ Χὼλλ Κεῖν («Ὁ Μαζιώτης») ποὺ, ἂν καὶ ἀνυπόγραφες, εἶναι γνωστὸ πὼς εἶναι δικές του καὶ πολλοὶ μάλιστα ὑποστηρίζουν ὅτι ἐπηρρέασαν σοβαρὰ τὴν τέχνη του. Ὅποιος θελήσει νὰ γνωρίσει κι ἄλλες μεταφράσεις τοῦ Παπαδιαμάντη μπορεῖ νὰ τὶς βρεῖ στὴν «Ἐφημερίδα» (1885-92), στὴν «Ἀκρόπολη» (1892-1900